№ 273 Київ. Четверг, 29-го ноября (12 Грудня) 1912 р. Ціна окремого № 3 коп. № 273

РАДА

ГАЗЕТА ПОЛІТИЧНА, ЕКОНОМИЧНА І ЛІТЕРАТУРНА

ВИХОДИТЬ ЩО-ДНЯ, ОКРІМ ПОНЕДІЛКІВ.

РІК СЬОМИЙ

Адреса редакції контори:
у Київі Велика Підвальна вул. д. 6.
Телефон редакції 1458.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА РІК 1912

на 1 рік	на 11 м.	на 10 м.	на 9 м.	на 8 м.	на 7 м.	на 6 м.	на 5 м.	на 4 м.	на 3 м.	на 2 м.	на 1 м.
6.	5.70	5.25	4.75	4.25	3.75	3.25	2.75	2.25	1.75	1.25	65.

Передплат. на рік можна виплачувати частками: в 2 строки: на 1 янв. 3 карб. і на 1 апр. 3 карб., в 3 стр.: на 1 янв. 2 карб., на 1 мар. 2 карб. і на 1 мая 2 р., або по 1 карб. на протязі перших шости місяців.

Ціна „Раді" за кордон: на рік 11 р., (27 крон 94 гелери на австрійську валюту), на 1/2 року—5 р. 50 к. на 1/4 року—2 р. 75 к., на 1 м.—1 р. Коли закорд. читачі передплачують газету через почтамти, то платять за газету по ціні, встановленій для передплатників в Росії.

Передплата приймається тільки з 1-го числа кожн. місяця.

ЗА ЗМІНУ АДРЕСИ 50 КОП.
(При зміні неодмінно прикладати стару адресу).

Авторі рукописів повинні подавати своє прізвище і адресу. Редакція може скорочувати і змінять статті; більші статті, до друку негодящі, переховуються в редакції 3 місяці і висилаються авторам їх коштом, а дрібні замітки й дописи одразу знищуються. Рукописи, на яких не зазначені умови друку, вважаються безплатними.

З ПРИВОДУ надісланих до газети ВІРШІВ редакція не листується.

Просять авторів додержуватись правопису „Ради".

УМОВИ ДРУКУВАННЯ ОПОВІСТОК:
ЗА РЯДОК ПЕТІТУ, АБО ЗА ЙОГО МІСЦЕ:

перед текстом	30 коп.
після тексту	15 коп.
„ст-ронні повідомлення"	75 коп.

ЗА ПЕРШИЙ РАЗ платиться ВДВІЧІ.

Оповістки про пошукування праці—в Конторі редакції приймаються на льготних умовах.

ОПОВІСТКИ від окремих осіб фірм і закладів, що мешкають, або мають свої Головні контори чи Управи закордоном і скрізь в межах Російської Держави за ВИКЛЮЧІННЯМ губерній: Київської, Харківської, Херсонської, Орловської, та Полтавської, оприч контори „Ради",—приймаються виключно в „ЦЕНТРАЛЬНОЙ КОНТОРѢ ОБЪЯВЛЕНІЙ ТОРГ. ДОМА Л. и З. МЕТЦЛЬ и Ко. Москва, Мясницкая, домъ Сытова" та в ОТДѢЛАХ ТОГО Т-ВА: „въ Петербургѣ,—Морская 11 Варшава,—Маршалковская 130; Вильно,—Большая 38; Лодзь—Петроковская 1 Биржѣ, —8, площ. Биржи".

„АПОЛЛО"
Перший в південно-західному краї
Семейний театр-вар'єте
Мерінгов. 8. Телефон 24-84.
Дірекція трудове товариство: А. Я. Фальберг, П. М. Федотов, А. М. Прокофьев та Д. В. Подкін.

Щодня „GRANDE DIVERTISMENTE—GALLA" при участи визначного складу артистів! Програма з 45 №№
ПОДРОБНИЙ СКЛАД ПРОГРАМИ ДО 1-го ДЕКАБРЯ
6 СЕМІРАМІС Чудовий балетний ансамбль з феєричн. декорац.
Сергій Бронський Салонний комерст-автор
Бр. ОСНОТС Комічні акробати
MERVIEU & Co Комічна пантоміма
Шурочка Чернова
МЕРІ де-РОГАН
Margot Mascotte
МОНТЕ-КАРЛО
OLGA FEHER
Mersedes Жінка стрілець
TERBEL
МІЛІ УЗАРДА
Бабич
с. д. Калініна
Жермен
Владімірова
Де-Руссо
Чижевська
Алтушевська
Осіцька
Сатта de Sylvia
Гіта-Вера
Агарська
Любимова
Таіс
Львовська
Лізіна
Юрьева
і инш.
АНСАМБЛЬ „ФАВОРИТЪ" під орудою артиста Ф. К. Задольського
Початок рівно в 10 г. в.
Завідуючий артистич. частю Г. С. Бунін.
При театрі першокласний РЕСТОРАН.

Театр Городського Народнього Дому

Трупа українських артистів **Миколи Садовського.**

Сьогодня, 29-го листопада (ноября) бенефіс артиста М. І. Вільшанського у 1-ий раз нова пьеса **Талан** др. на 5 д. М. Старицького. В 5 акті сцена на сцені. Дія відбувається в публіці. Роль Антрепренера Юрія Котенка гратиме—М. Вільшанський. Завтра 30 у 4 раз Л. Риделя **ЗАЧАРОВАНЕ КОЛО** др. казка на 5 д. перекл. С. Тобілевич. У Суботу, 1 грудня (декабря) у 3-й раз **Тарас Бульба** У Неділю, 2 дві вистави: Ранком від 10 до 50 коп. **Бурлака** вечер. I) **Зімовий вечір** II) **Запорожець за Дунаєм** У Понеділок, 3 по цінах від 10 к. до 1 р. 20 коп. **Помста Гуцула.**

Квитки продаються на всі оповіщені вистави з 11 год. ранку до 2 дня і від 5 до 10 год. веч. Початок: 8 год. веч. Відповід. Режісер М. Садовський.

Українські музичні твори видані нотовидавництвом Г. І. ІИНДРЖИШЕКА, Київ.

Для фортепіано у дві руки:
А. Н. Шефер. Оп. 61.
12 Українських думок
№ 1. Зібралися всі бурлаки . . . 40 к.
„ 2. Сонце низенько . . . . . 60 к.
„ 3. Реве та стогне Дніпр широкий 40 к.
„ 4. Ой не ходи, Грицю . . . . . 40 к.
„ 5. Гуде вітер . . . . . 40 к.
„ 6. Ой місяцю, місяченьку . . . 40 к.
„ 7. І комиш тріщить і вода плющить . . . . . 40 к.
„ 8. Скажи мені правду . . . . 60 к.
„ 9. Добрий вечір, дівчино . . . 50 к.
„ 10. Де ти, доле моя, бродиш . . 40 к.
„ 11. Віють вітри, віють буйні . . 40 к.
„ 12. Чи є в світі молодиця . . . 60 к.
В. А. Присовський.
В Україну, попурі . . . . . 75 к.
А. Гуммель.
На Україні, фантазія . . . . . 60 к.
В. А. Березовський.
Привіт Україні, марш . . . . . 50 к.
Для фортепіано в чотирі руки.
А. Соколь.
Збірник улюблених українських пісень, частина I, II по 1 р. 50 к.
Для фісгармонії.
А. Соколь.
Збірник улюблених українських пісень, частина I, II. по . . . 75 к.
Для скрипки з сопр. фортепіано.
В. А. Присовський, Оп. 95.
№ 1. Віють вітри . . . . . 40 к.
„ 2. Ой не світи місяченьку . . . 40 к.
„ 3. Не щебечи соловейку . . . 40 к.
„ 4. Гуде вітер, вельми в полі. . 40 к.
„ 5. Повій вітре на Вкраїну . . . 40 к.
„ 6. Сонце низенько . . . . . 40 к.
„ 7. Ой зійди, зійди, ясний місяцю 40 к.
„ 8. На що мені карі очі . . . . 40 к.
„ 9. Де згода в сімействі . . . . 40 к.
„ 10. Скажи мені правду . . . . 40 к.
„ 11. Чи я в лузі не калина була . 40 к.
„ 12 Така її доля . . . . . 40 к.
Оці 12 пісень видані теж для одної скрипки, ціна кожної 20 к., для 2-х скрипок—30 к., для 2-х скрипок з сопр. фортепіано—50 к.
В Україну, попурі . . . . . 75 к.
Українська фантазія № 1, 2 по . 50 к.
Продаються в музичному магазині Київ, Г. І. ІИНДРЖИШЕКА, Хрещатик, 41. 10-671-1

Як ви знавець, то куріть папіроси „КРАЩЕ ВСІХ"
10 шт. —)(— 3 коп.
Акц. Т-во „Соломонъ Когенъ". у Київі. 30-698-1

Спеціяльна кожно-венерич. лічебниця д. № 16 Михайлівська. Порада 50 к. Пр., 10—2 дн. та 7—9 веч. Од 5—7 веч. завідуюч. лічебн. Д-р Гольдберг, приймає у себе № 16. В. Васильківська

Д-р Черняк В. Житомір., 16. Прийом 9—12, 5—9, жінки 1—2. Пранці (сіф.), вен., мочепол. пол. розст. Водолічебниця.

Друкується
Страшна помста
М. ГОГОЛЯ.
Переклад В. Щ.
Ілюстроване видання Товариства „Полтавської Української Книгарні". Ціна 12 коп. Книгарням звичайна знижка. Замовлення надсилати по Адресі: г. Полтава, Петровська вул. Українська книгарня". 5-670-4

В ОДЕСІ
передплачувати можна „РАДУ", на таких-же умовах як і в конторі газети, в українській книгарні „ДІЛО" Преображенська № 11. Там-же продається „Рада" і окремими номерами.

У ПОЛТАВІ
купувати „РАДУ" окремими №№ і передплачувати можна: 1) в „Українській книгарні"—Петровська ул. будинок Ворожейкина, поруч з Європ. готел. і 2)—книгарня Г. Маркевича, бульвар Котляревського.

Відновлення троїстої спілки держав.

В цілій великій групі сучасних видатних подій в міжнародній політиці безумовно займає перше і найголовніше місце відновлення троїстої спілки Германії, Австрії та Італії. Ця спілка трьох держав має свою видатну історію і була заснована майже разом з спілкою Франції і Росії, в половині девятьдесятих років минулого століття під час особливо напружених міжнародніх стосунків в Європі. Пізніше, в 1902 році, коли міжнародні стосунки знов були значно погіршали, троїста спілка знов була відновлена на дванадцять років. Таким чином, тепер, до кінця цього строку лишалось ще два роки, але австрійсько-германські дипломати поспішили заздалегідь відновити у всій силі спілку між всіма трьома державами. Не справдились чутки й про те, що Італія, зважаючи на зближення з Францією і Англією, не увійде більше в спілку з Германією та Австрією. Словом міждержавна сігуація лишається стара. Можливість відновлення троїстої спілки держав відчувалась особливо в останні дні, після того, як виник австро-сербський конфлікт за сербські гавані в Адріатичному морі. Як відомо, до цього проекту Сербії дуже ворожо ставиться Італія, бо боїться можливої економичної конкуренції на Адріатичному морі з боку балканського селянства. Та і взагалі для італійців небажане вінке нове, може згодом ще більш небезпешне, сусідство на сумежному морі. У всякому разі германсько-австрійські дипломати використали дуже влучно зручний мент для того, щоб притягти знов Італію до своєї спілки. Ради цього вони й поспішили ще за два роки до строку відновити спілку. Відновлено її, як повідомляють телеграми, на шість років. Сімптоматично, що оповіщено про відновлення спілки слідом за погрожуючою промовою германського канцлера, що Германія буде піддержувати Австрію в можливій війні. Все це сталося в особливо небезпешну годину міжнародніх стосунків і викликає трівогу про можливість европейської війни.

Слово тепер за другою групою держав, за—Францією, Росією і Англією.

І дивніше всього те, що вся европейська завирюха може зірватися за сербські гавані на Адріатичному морі. От, і шукайте після цього логіки в історичних подіях „відограних при ласкавій участі" дипломатів.

Селянський банк.

Торік минуло перше пятиліття з того часу, як селянський поземельний банк розпочав свою діяльність на нових основах, себ то на основах так-званого „землеустройства". До 1907 р. в діяльности банку теж помічалася досить сильна політична течія, але з 1907 р. вона стала головним нервом діяльности банку. За останнє пятиліття банк трохи не зовсім перестав продавати землю для громадського користування: здебільшого земля тепер продається з умовою, щоб покупці перейшли на хуторське, або принаймні відрубне господарство. Поруч з цим банк почав купувати переважно такі земельні маєтки, які можна поділити на хутори й одруби.

Тепер вийшло звідомлення селянського банку за 1911 рік, а разом з тим і за ціле останнє пятиліття, відколи діяльність банку пішла по новій дорозі. З цього звідомлення можна ясно побачити, які наслідки дала нова банкова система. Перш за все ми довідуємся, що земельний запас банку за це пятиліття надзвичайно збільшився. У 1907 рік банк вступив з земельним запасом 1,471,164 дес. вартістю на 145,254,626 карб., а в 1912 р. він вступив з запасом 5,725,858 дес. вартістю на 505,746,560 карб. Виходить, що за 5 років земельний запас банку збільшився на 4,254,694 десятини, себ-то трохи не втроє.

На жаль звідомлення селянського банку останніми часами стали занадто сухі й лаконічні. Банк наче боїться, що коли він подасть детальну картину своєї діяльности, то його занадто гостро почнуть критикувати. Через те не маємо тепер відомостей ні про соціяльне становище тих продавців, що банк у них купував землю, ні про ціни, які банк платив, ні про поділ купленої землі по окремих місцевостях. Маємо тільки одне загальне число десятин купленої землі. Але це число саме по собі настільки велике й красномовне, що, як то кажуть, ніяких коментарів воно не потрібує. Скуповувати що-року більше як по милійонові десятин землі й складати ці милійони про запас, поки селяне не одумаються й почнуть переходити на хутори й одруби, й це при сучасній земельній тісноті й при страшенній потребі в землі, яку відчуває селянство—це, розуміється, явище, дуже дивовижне.

Перейдім, одначе, до другого боку діяльности банку—до самого „землеустройства". За пять років банк продав селянам з свого земельного запасу 2,500,840 дес. землі вартістю на 306,392,684 карб., причім покупцями банківської землі були 679 сельських громад, 3027 селянських товариств і 141,185 поодиноких селян-господарів. Перші купили 149,490 десятин, другі —443,300 дес., а останні—1,908,050 дес., причім з останнього числа порізано на хутори 509,238 дес. і на одруби 1,398,812 дес.

Наведені числа самі по собі ще нічого не кажуть, опріч хіба того, що банк далеко охітніше продає свою землю хуторами й одрубами, ніж цілими громадськими участками, а також того, що банк охітніше продає землю окремим селянам, ніж товариствам і громадам. Та банк з цим і не криється, отже на цей пункт нема чого й наполягати. Далеко цікавіше було б вияснити, чого селяне так мляво розкуповують банківські маєтки. У банківськім звідомленні даремно було б шукати ясної відповіді на це питання. Коли б банк сам схотів на це відповісти, то йому довелося б признатись, що він продає селянам землю на невигідних для них умовах і що тільки велика нужда часами змушує їх згожуватись на ці умови й „хапати нашийницю", як кажуть наші селяне. Але пояснення цього факту ми все таки знаходимо в звідомленні, хоч і помимо волі тих, що його складали.

У пригоді нам тут стають відомости про число десятин землі, купленої селянами у приватних продавців, тільки з грошовою допомогою від селянського банку. За 5 років селяне купили у приватних продавців 3.625.494 дес. землі, позичивши на це з банку 395.926.815 карб. З цеї землі окремі господарі купили тільки 479.447 дес. землі, себ то всього 1/8 частину. Порівнявши останні числа з попередніми, ми й знайдемо відповідь на запитання, через що так мляво розкуповується банківський земельний запас. Очевидно, селяне воліють звертатись до банку за грішми, ніж за землею, бо мабуть у приватних продавців вигідніше купувати, ніж у банка. Це видно також і з того, що серед банківських покупців знаходимо коло 4/5 поодиноких селян, а серед приватних покупців—усього тільки коло 1/3. Очевидно, селянам зручніше купувати землю гуртом, ніж поодинці, а що банк неохоче продає землю гуртовим покупцям, то селяне обминають його й купують у приватних продавців. Може селяне при цьому й переплачують, але що ж робити, коли банк доконче хоче розпорошити селянство на окремі одиниці, а селянам розпорошуватись невигідно й незручно?

„Осягнені наслідки свідчать про те, що діяльність банку збудована на міцних підвалинах",—такими словами кінчається офіціальне звідомлення. Може бути, що з фінансового боку підвалини діяльности селянського банку справді міцні. Але при пильнішім аналізі виясняється, що діяльність банку може бути цілком „благополучною" з погляду фінансового й цілком „неблагополучною" з погляду народньо-господарського.

П. А.

П. А. Кропоткін.

(З приводу 70-ліття з дня народження).

26-го ноября минуло 70 років з дня народження Петра Олексієвича Кропоткіна. В Лондоні цей ювилей урочисто буде одсвятковано англійською інтелігенцією на великому мітінгові, де виступлять представники Франції, Італії, Еспанії, Германії, Росії і инших країн, і на всіх европейських мовах будуть вітати цю видатну людину нашого віку.

Дуже можливо, що й досі багато людей уявляє собі Кропоткіна, як людину крайніх революційних переконань. Анархизм для багатьох уявляється якоюсь розбишацькою наукою, самі анархисти—людьми без усякої моральної основи, які тілько хотять, щоб зруйнувати все для задоволення власних корисних, або ганебних поглядів. Таке враження склалось у багатьох під впливом останніх років, коли й справді під маскою анархизму „виступало" багато людей, котрі нічого спільного не мали з ідейним вченням анархизма.

Кропоткін анархист і тому цілком зрозуміло, що багато тих, що чули про нього, а не читали його творів, уявляють собі його страшним злочинцем, оточеним змовцями, кинжалами і бомбами і т. инш., а не як представника певної соціяльної науки, з якою можна згожуватись і не згожуватись, але до якої у всякому разі треба серйозно ставитись, як до одної з галузів вищої людської думки.

П. Кропоткіна найкоротче і найкраще характеризував скілька років тому Георг Брандес.—Безумовно, це дуже видатна людина—писав він—тепер єсть тільки дві великих людини, думка яких належить всьому світові: Лев Толстой і Петро Кропоткін.

Обидва люблять людей і обидва суворо осуджують індіферентизм. Обидва ідеалісти і обидва мають темперамент реформаторів. Обидва по натурі миролюбиві люде, і Кропоткін найбільш миролюбивий між ними; так характеризував Кропоткіна великий скандинавський письменник, називаючи його життя великим і цікавим. І справді, все життя князя Кропоткіна—це якась казка. Нащадок смоленських князів, Рюрикович, який десятилітнім хлопчиком заснув на колінях цариці, дружини Миколая І, камер-паж Олександра II, блискучий офіцер, видатний вчений, письменник, швидче вчений, ніж революціонер, князь Петро Кропоткін дійсно уявляє з себе щось епичне, людину, життя якої пробігало між царським палацом, кріпостю, тюрмою, Сібіром, научними дослідами і працею над соціяльними проблемами.

Дитячі роки Кропоткіна пройшли в кріпацькій атмосфері і ще дитям він побачив і зрозумів жорстокі картини рабства, що глибоко запали в його душу. Його сирітство, суворість батька, миколаївського вояки, не-любов мачухи—все це вклало в його серце якийсь особливий промінь. Попавши 15-літнім хлопцем в пажеський корпус, Кропоткін дуже гарно вчиться там, багато читає і взагалі виявляє великі здібности, чим звертає на себе увагу начальства. В корпусі він пробує видавати журнал і засновує гурток самоосвіти. Офіцерська карьера йому була не до вподоби і Кропоткін марить про університет. В гвардію Кропоткін не хотів іти і по своїй охоті пішов служити в Сібір. Там властиво й почалась його наукова праця. Бувши адьютантом іркутського генерал-губернатора, він складає проект необхідних реформ в Сібіру. В період свого сібірського життя Кропоткін робить геологичні досліди Саяна, Прибайкалля, золотоносних приисків Вітіма і инш., подорожує по Амурові і Сунгарі, мандрує в Монголію.

Його геологичні досліди зовсім міняють уяву про рельєф Азії, він вносить багато поправок в карту північної Азії, яка до того часу була дуже фантастична. В 1867 році Кропоткін виходить в одставку, їде в Петербург і слухає там лекції на фізико-математичному факультеті. В цей-же період він захоплюється соціяльними науками, які дали його думці напрямок на все життя. Він сходиться в Петербурзі з народниками, а потім з „Чайковцами", де стає на самому лівому крилі, будучи разом з тим, як свідчить сам Чайковський, гуманним ворогом всякого натяку на фанатичну етіку—„цѣль оправдываетъ средства". Участь в справах „Чайковцев" доводить його до кріпости, з якої він утікає за допомогою Г. Лопатіна (шлісельбуржця) та поміщика Левашова. З кріпости Кропоткін утік в Англію. Оселившись потім в Женеві, він в 1877 році при-

став до анархистів і почав видавати журнал „Revolte“ з напрямком „активної пропаганди“.

В 1881 році його вислали з Швейцарії, після чого прийшлось одсидіти 5 років в тюрмі в Ліоні. В 1886 році Кропоткіна випустили з тюрми і він назавше оселився в Лондоні, де й досі живе, користуючись великою пошаною серед поступового громадянства Англії і Америки. За кордоном Кропоткін подружився з багатьма вченими, між иншим з обома братами Реклю; брав участь в інтернаціоналі. В „лондонський період“ свого життя Кропоткін написав багато наукових праць, росповсюджуючи в них свої теорії і взагалі соціальні проблеми. Там він видав свої знамениті праці „Хліб і воля“, „Взаємопоміч у звірів і в дикарів“. Він бореться в своїх працях за справедливе упорядкування людського життя, за строге поважання до прав людини і за взаємну братерську поміч. Пізніше Кропоткін видав дуже цікаву напів-белетристичну книжку—„Записки революціонера“ і багато инших праць.

Аристократ душі і неутомний працьовник на полі науки, спокійний дослідувач, натураліст, ідеаліст-реформатор, теоретик крайніх напрямків і разом з тим мягка і добра людина; блескучий публіціст, видатний письменник, філософ і вчений, Кропоткин разом з тим скромна надзвичайно людина, яка про себе старається говорити менш усього.

І разом з тим—„ніхто не був таким безкорисним,—каже Брандес,—і більше за його ніхто не любив людей“.

Зрозуміло, чого Кропоткін користується такими загальними сімпатіями в Европі і Америці, чого його там так поважають. **Д. Я.**

Боротьба за університет.

(Лист з Відня).

Українські посли провадять далі боротьбу в парламенті за український університет у Львові. Уряд не зробив нічого, щоб виконати обіцянки, дані українському заступництву в парламенті в кінці весняної сесії, і українські посли мусіли рішуче нагадати австрійському урядові про не здійснені обіцянки. Гіркою іронією долі австрійського уряду є те, що дістати від нього щось можна не тоді, коли він знаходиться в добрім положенню, а тоді, коли йому приходиться скрутно; і українські посли знов використали час, коли на порядку деннім в парламенті стали справи, що вимагали скорого полагодження і знов почали обструкцію довгими промовами.

На перший погляд можна було б думати, що справа українського університету стоїть на мертвій точці від часів 1907 року, але це не так. Хоч австрійський уряд під гнітом кола польського і не допомагає заснуванню університета, але справа університетська відбуває певну еволюцію в свідомости українського народу, і кожний новий день боротьби, кожна нова жертва все більше роблять український університет неминучою національною конечністю, погострюють цю національно- культурну потребу, задовольнення котрої є питанням близчого часу.

Близшими наслідками боротьби українських послів за університет може бути змінена на користь українців редакція цісарського листа і переведення в парламенті законопроекта про заснування університета.

А разом з тим в розвитку університетського питання помітна інтересна еволюція, український університет у Львові перестає бути справою галицьких українців і все в більшій мірі стає загально-національною справою українців по той і цей бік кордону.

Дня 29/XI у Відні відбулися довірочні наради української колонії Відня і поруч з університетською справою обговорювалися переслідування українців і ганебні напади київських чорносотенців на українські культурні інституції. На зборах були заступлені всі верстви української колонії, починаючи з робітників і кінчаючи послами. Доктор Панкевич в довгій промові змалював перед зборами історичну долю і сучасне тяжке становище українського народу, спинившись більш детально на відродженню українців в добу 1905 року і на теперішнім поході проти українського руху. Справу університетську зреферував доктор Баран, висловивши нарешті думку, що в тяжкі для австрійського уряду часи українці можуть здобути не тільки заснованя університету і поділу Ради Шкільної а і поділу Галичини на польську і українську частину, яка зможе тоді бути українським Пьемонтом в національнім розвитку народа.

Промова слідуючого бесідника проф. Колесси заслуговує на увагу не тільки через те, що тут висловився один із парламентських борців за український університет. Коротко змальовавши історію боротьби за університет в парляменті, професор намітив близчі вимоги українського заступництва до австрійського уряду і висловив хоч особисте, але тверде переконання, що за 5—6 років українці матимуть власний університет. Промовець предложив зборам висловити щиру подяку російським українцям, що мали горожанську мужність тисячами підписів висловити своє спочуття галицьким українцям в їх боротьбі за український університет. З свого боку мушу додати, що коли б російські українці знали, яке велике значіння в боротьбі за університет мали ці тисячі підписів, то певно, що таких підписів наспіло-б до галицьких українців десятки тисяч.

Тільки самі вислови спочуття з сторони закордонних українців підносять тут одушевлення в боротьбі за університет і дають українським послам моральне право домагатися від австрійського уряду університету для українців від імені цілої української нації.

Ці вислови спочуття відомі і німецькому громадянству і не тільки через передруки їх в „Ukrainische Rundschau“, а це в певній мірі мусить впливати на відношення віденського уряду до справи українського університету...

Але повертаюся до довірочних зборів української колонії в Відні. Після проф. Колесси слово забрав заступник українського робітництва доктор Паламар і в палкій промові, нераз перериваній бурхливими оплесками присутньої молоді, робив тяжкі закиди проводирям українського народу по той і цей бік кордону, що не мають вони певно окресленої політичної програми в такий важний момент европейського політичного життя, коли навіть маленька Албанія здобуває собі право на вільне національне життя. Волючі докори робив доктор Паламар і російським українцям за їх брак національної відпорности проти ворожих нападів, і хоч не був промовець добре знайомий з російськими обставинами, а мусіли ми—декілька українців з Росії червоніти за своїх земляків, бо не було де правди заховати, що і по за межами урядових переслідувань не роблять російські українці всього того, що могли б зробити за для відродження свого народу.

Поміж иншими резолюціями, принятими зборами в обговорених справах, одна кличе українських послів при кождій нагоді звертати увагу австрійського парламенту на переслідування українського народа.

Справа ж українського університету тепер в більшій мірі, ніж коли-небудь, залежить від цілого комплексу політичних справ Австрії, про які незабаром поговоримо більш детально.

М. Данько.

„Австрійська політика проти українців“.

Таку назву має щойно видана німецька брошура в якій українські посли звертаються до членів австрійського парламента з вияснениям своєї політики.

Брошура, яку роздано всім послам, а також розіслано иншим визначним політикам, починається коротким історичним вступом. Переходячи до сучасности вказує вона на виключно тяжке положення українського народу в Галичині. На користь поляків і на шкоду українців видано цілий ряд законів і розпоряджень. Що до числа чиновників, учителів, суддів, шкіл українці поставлені далеко гірше від инших народів у державі. Далі їх положення погіршається ще тим, що установлено польського міністра для Галичини, якому признано великий вплив на всі галицькі справи. Так само галицьким намістником назначується тільки мужа довірря польського кола, а до того дається йому широкі уповноваження, яких не мають намісники инших країв.

Ця протиукраїнська політика Австрії мала той наслідок, що між українським народом в Галичині шириться москвофільство як вислів надії позбутися польської неволі при помочи Росії. Далі проявляється масова еміграція до Америки, бо людність не може видержати тягару упослідження, в якому опинилася. В кінці проявляються радикальні політичні напрями.

Далі брошура пригадує, що не вважаючи на таке важке положення українського народу, українські представники в парляменті не відмовляли державі й династії того, що їй належиться; між ин. голосували за анексією Босни й Герцоговини, за військовими предложеннями.

Переходячи до останніх політичних подій, брошура вказує на ті надії, які збудило серед українського народу відоме імператорське письмо до українських послів. Серед українського народу зродилася надія на заложення українського університету, а також на те, що його скромні домагання в справі сеймової виборчої реформи будуть сповнені.

Зокрема що-до українського університету, то надія на швидке заложення його відбилася голосним відгуком також серед українського народу поза межами Австрії, який, не могучи добитися ніяких національних прав у своїй державі, з тим більшою радістю повитав обіцянку заложення найвисшого огнища української національної культури в Галичині.

Одначе, не вважаючи на слова імператора й обіцянки правительства, українські домагання все ще не здійснені. І це мусить бачити великий, культурний український народ тоді, коли навіть мале племя Албанців добивається самостійности.

Отже не дивниця, що проти такого нехтування національних потреб українського народу українські посли мусять боротися всіма способами, що ареною тої боротьби мусить стати також австрійський парламент.

І до парламенту звертаються українські посли з закликом, щоб він поміг українському народові добиться належних йому прав.

Такий короткий зміст брошури, з якою звернулися українські посли до членів австрійського парламенту й взагалі до австрійського політичного світа.

Львів. **М Лозинський.**

Відгуки парламентського життя.

> Октябристи обовязались вибрати головою комісії по народній освіті націоналиста.

> Націоналисти вимагають, щоб в комісію оборони, яку буде переіменовано в комісію військових і морських справ, не було допущено трудовиків і соц.-демократів.

> Націоналисти згодились голосувати за кн. Волконського в старші товариші голови. Октябристи офіціального одводу Некрасова не роблять.

> Октябристи ввійшли в порозуміння з націоналистами, з умовою, щоб в старші товариші голови було вибрано кн. Волконського.

Націоналистам буде дано місця голов всих значних комісій. Бюро доручено розпочати детальні переговори.

> В. М. Коковцов виступить в Думі з декларацією на тім тижні.

> Біжуча сесія Думи кінчиться 8 декабря, коли буде оголошено перерву до 10 января. Офіціальний мотив цієї перерви—необхідність депутатам бути на земських зібраннях.

Під час різдвяних канікул засідатиме тільки бюджетова комісія, яка буде розглядати і обмірковувати росписи. Як каже Олексієнко, росписи буде розглянуто в комісії до апріля.

> Питання про відповідальність депутатів буде розглянуто в першому департаменті сената 11 декабря.

> Затвердження виборів Хвостова по орловській губ. одділом одкладено на далі, зважаючи на надіслані з приводу цих виборів скарги.

> В голови групи центра Д. Ради намічено Сабурова.

> Міністр закордонних справ вніс в Думу секретні проекти про штати консульств в Ханькоу і Шанхаї, про заснування віце-консульства в Хайларі і про скасування віце-консульства в Чемульпо.

> Міністр доріг вніс в Думу проект правил видачі концесій на автомобільний рух.

Концесії видаватиме другий департамент Держ. Ради на тих же прінціпах, на яких даються концесії на збудування приватних залізниць.

По проекту, обовязкові постанови про автомобільний рух по усій державі видає міністр внутрішніх справ, для окремих місцевостей—органи місцевого самоуправління.

> В „Потербург. Газетѣ“ уміщено інтервью з якимсь значним сановником, який заявляє, що коли октябристи не порвуть своєї згоди з лівими, роспуск четвертої Думи неминучий.

> Кн. Мещерський розмовляв з членом уряду, який дуже песемистично дивиться на четверту Думу.

Він боїться того, що думська більшість буде кожного разу мінятись, відповідно тим законопроектам, які обговарюватимуться в Думі.

> Покладаючись на якийсь документ, „Бирж. Вѣдомости“ спростовують чутку про роспуск Думи.

Сфери задоволені інтелігентним складом четвертої Думи. Їх дратують тільки суперечки правих.

> Офіціяльно встановлено партійність депутатів:

Правих 63, націоналистів 90, центра 34, октябристів 95, прогресистів 45, кадетів 59, трудовиків 10, соц.-демократів 15, безпартійних 9, польського кола 15 і 7 мусульман.

> Військовий міністр Сухомлінов і морський—Григорович внесли в Думу законопроекти про державну оборону.

> Депутата од Варшави Ягело прийнято в соц.-дем. фракцію, поки що тільки з дорадчим голосом.

> В одділові по провірці правильности виборів по вятській губ. немає діловодства, яке задержала вятська адміністрація.

Виявилось, між иншим, що сенат в свій час встановив в правах другодумця Березина, адміністрація ж заховала сенатський указ, і тільки в кінці виборів оголосила його.

> Представники промисловости й торгу звернулись до голови 4-ої Думи з проханням розглянути в першу чергу законопроекти про переход торговельних підприємств, про торг. адміністрації і торг. книги.

Прохання підписали московські банки і значні торг.-пром. фірми.

> Членом Д. Ради розіслано доклад з приводу питання про продовження законодатніх праць.

Комісія радить прийняти всі законопроекти, які ухвалила 3-я Дума.

ПО РОСІЇ.

— **Приватне господарство в Сібірі.** Головне управління хліборобства та землеустройства подало в Державну Думу законопроект про залучення приватних капіталів до обробки вільних казенних земель у малоземельних місцевостях. В пояснительній записці законопроекта між иншим зазначено, що до останнього часу творили економичне життя в малозаселених місцевостях Сібіру і Півночі Росії головним чином переселенці, але вони не могли забезпечити потрібного розвитку родючої сили просторих земель. Є більше культурний захід до цього—вкладка капитала. В одній Приамурській країні казна має 770 милійонів десятин землі, розроблювати якої ще не починали. Проте в цій країні єсть всі потрібні данні для розвитку хліборобської промисловости. Головне управління хліборобства визнає за необхідне заведення приватного господарства в Сібірі і на Півночі Росії. Головне управління хліборобства має на увазі оддавати вільні казенні землі в Сібірі, в Туркестанському краї і в північних губерніях Росії в аренду приватним особам із правом викупа названих земель у власність для кращого використування їх. В цьому відношенні мають обмежить чужосторонніх підданних та инородців, які не можуть ні здобувати собі права власности на такі землі, ні права володіння й користання ними. Площа кожного участка, якого будуть оддавати в аренду на таких умовах, не повинна перевищувати 5000 десятин. Продажна ціна викупного арендного участка може бути роскладена на 17 років. („Р. В.“).

— **Про заведення в діловодстві фінляндських інституцій російської мови.** Додержуючись Височайшого наказу, фінляндський генерал-губернатор на початку цього року подав предсідателеві ради міністрів вироблені ним міркування про заведення російської мови в листуванні фінляндських інституцій і служащих особ і про порядок їх зносин із державною владою і прохав розглянути їх в раді міністрів, в порядкові статей 10 і 11 Зак. Осн. Крім того він одіслав для Всепідданійшого докладу проект Височайшої постанови про знання російської мови особами, що служать на урядових посадах в Фінляндії.

— **Головне управління землеустройства й хліборобства** має на думці впорядити велику анкету по землеустроїтельній справі. Мета анкети—вияснення практичних результатів землеустройства і бажаних нових заходів в цьому напрямку, а також освітлення причин, що гальмують в де-яких місцевостях розвиток землеустроїтельної справи. (Н. Вр.).

— **Народний банк.** Московський народний банк одержав із міністерства фінансів дозвіл на торговельні операції і взявся вже до організації товарного одділу. Операції будуть робити із сельсько-господарськими знаряддями й машинами, будівничим матерьялом, штучним угноюванням й т. иншим. Капитали банка не мають змоги задовольняти вимог в борг і банк вирішив звернутися в міністерство з проханням про дозвіл другого випуску акцій, іще на милійон карбованців. Тепер нараховують 1600 кооперативів, як акціонерів цього банка. Всих кооперативів у Росії єсть до 23 тисяч, і попит на акції тепер величезний. Це питання буде постановлено на обмірковування найближчого загального зібрання акціонерів банка. (Р. У.).

— **Нечуване прохання.** 14 офицерів і 1500 нижніх чинів Кубанського й Донського козачих військ мают намір подати у відповідні інституції колективне прохання про видачу їм 700 тисяч карбованців, яких їм не доплатили, наперекір Височайшому спеціяльному наказові, за службу по охрані лінії Китайсько-східної залізної дороги підчас повстання боксерів у 1902 році. Тепер таке прохання уже подано в правління товариства Китайсько-Східної залізної дороги. Прохання подав уповноважений од козаків присяжний повірений Каригін. В своєму докладі повірений зазначає, що йому довірена оборона інтересів також і родин тих козаків, яких було вбито на службі по охрані дороги, і наслідникам яких, по Височайшому наказові, треба було видати одноразову допомогу в розмірі двох третин десятирічного жалування убитих. Цієї допомоги Китайсько Східна залізниця до цього часу наслідникам убитих не виплатила. (Ст. Мол.).

Маленький фельєтон.

Знов за своє.

Коли невдячний Київ „извергнулъ“ геть знаменитого Анатолія Савенка, то черкаські націоналисти підобрали його, риючись на політичнім смітникові, оглянули з усіх боків і од утіхи не знали, куди й подіти.

— Ай-ай-ай!—хитали вони головами й прицмокували губами,—видно, не голодний той Київ: де ж таки! таке добро викидати на смітник!.. Та в нас воно, можна сказати, на найпочеснішім місці буде.

І послали черкаські зубри Савенка в Державну Думи, намандативши його по саме нікуди своїми бажаннями й вимогами.

А київський обиватель у цей саме час тихенько, щоб орлята не бачили, хрестився й шепотів:

— Слава тобі, Господи! слава тобі, милосердний! Нарешті, захопившись державними справами, наше безталанне ячко дасть нам спокій, і ми більш не чутимемо його смердяковських „воплей“ і брехень про страждання наших „зарубежныхъ“ братів.

Та не судилося! Видимо, Господь гнівається на киян за якийсь давній непрощений гріх.

Савенко, дізнавшись, а може, догадавшись про таку думку київських погубителів своїх, як те хлопья в народній приповістці, промовив:

— Еге, не чутимете! спочину, та й знов буду.

І от газети несуть страшну звістку.

— Почав!..

У Петербурзі, як і в Київі, є також клуб націоналистів.

Що то за клуб, бачимо з того, що навіть О. Столипін і М. Меньшиков, найактивніші фундатори його, позатулявши носи, повтікали з нього та тільки, оддалік стоячи, лають його на всі заставки.

В тім клубі знайшло собі притулок так зване „Галицко-русское благотворительное общество“.

Чому воно „благотворительное“, на мою думку, не треба товмачити, а хто не знає ще, то має звернутись за поясненнями до „зарубежныхъ истинно-русскихъ“ „страдників“, — вони знають...

З тимчасовим припиненням державно-думської праці, Савенко лишився без „роботи“ і вже був, наспівуючи „разочарованному чужды всѣ обольщенья“, почав завязувати ремінці свого чамайдана, та згадав про свій прирожденний фах і про „Галицко-русское благотворительное общество“.

— Цю-цю, дурню!—пояснув він себе по опухлій щоці,—що ж це ти собі думаєш, мордашка? Адже ж столиця Петербург ще й не чула твоїх пророчистих терев... чи пак промов. Спробуємо ще тут: на наш вік дурнів вистачить, друже Горацію!

Зодягши „хорошо сшитый фракъ“ і підвантивши свою нахабність чаркою доброї горілки, Савенко почвалав до клубу націоналистів.

Там уже шановний грабя В. Бобринський обстрелював австрійські позиції своїм красномовством.

— Що ж це таке?—бив австріяків язиком граф,—якісь, вибачайте, братушки здолали наступити на хвіст самому салтанові турському, а ми... а ми хіба не зможемо визволити своїх „зарубежныхъ“ братів і дамо загинути нашій Македонії?..

Після графа, п. В. Львов учинив останній подих Польщи, а п. Вергун навергав цілу купу дурниць про мазепинську небезпеку на Вкраїні.

— Ну, то дурне!—спалахнув Савенко,—щоб якийсь Вергун та в цих справах грав першу скрипку, коли вона належить мені по закону давности? Цього не буде!

Взявши слово, він збудив у палкій уязі своїй згадки про діяльність свою у Київі, і почав, і почав...

А петербурзький обиватель, що випадково попав на зібрання, слухав, розявивши рота, й думав:

— Сердешні кияне! Ого ж мусили бідахи кілька років слухати отаке запашне верзякання. Уявляю собі, як повинні вони радіти, що в Росії конституція і що парламент наш не гребає та підбірає з політичних смітників таке добро, як Савенки.

Не знав, видимо, сердега, що Савенки мають здатність труїти собою повітря на всю Росію, і що через те киянам ані трохи не легше, коли Савенко спасає отечество навіть з далекої столиці.

Скептик.

По вищих школах.

(Лист з Петербургу).

Хвиля національного українського руху захопила трохи не всі вищі школи у Петербурзі. Цього разу подаємо звістки про одну спеціяльну вищу школу. Вже два роки як заворушилися тут українці. Були і раніше в цій школі свідомі українці між студентами; але в ті часи нічого планомірнаго в їх діяльности не було, ніяких майже наслідків вони по собі не лишили. Підвищення інтересу до національного питання серед Українців Російської держави відбилося і тут. Режим школи дуже суворий. Тому організації, які-б то не було, засновуються з великими труднощами. Навіть наукові спеціяльні гуртки тільки після довгих процедур одержують дозвіл на істнування і можуть тоді розвинути свою діяльність. З инших гуртків оце тілько недавно затверджено було статут „Кружка любителей музыки“. Таким чином ні про яку українську організацію легальну неможна навіть при сучасних обставинах і думати. Тому українці звернули свою увагу в иньший бік. Є в цій школі студентська книгозбірня, котрою керують студенти під контролем професорів. Українці почали вимагати від адміністрації книгозбірні українських журналів і газет. Оце були виписані в 1911 році „Рада“ і „Л.-Н. Вістник“ на кошти книгозбірні. В 1910 р. передплачували тільки „Раду“. В кінці минулого року адміністрація книгозбірні, примушена домаганнями українців книжок і журналів на рідній мові, предложила українцям подати список студентів українців, щоб мати конкретні і певні підстави для виписки українських книжок і журналів. Українці подали список, в котрому було 60 прізвищ. Инші національності теж подали свої списки. Бібліотечні збори в грудні 1911 р. ухвалили постанову: асігнувати на передплату видань на недержавних мовах суму грошей відповідно до кількости студентів недержавних національностей в проц. відношенню їх до загального числа студентів цеї школи. Таким чином українці (60 душ), поляки (40 душ), литовці, латиші, вірмени, грузіни, ести одержали певну суму грошей на видання національні. На українців припало приблизно 13½ карб. для читальні і 18 карб. власне на книгозбірню. Таке відношення до національної

потреби зробило гарне враження на студентів-українців і вони організували серед себе збірання грошей та на протязі цього року пожертвували більш 30 карб. грошима на українські журнали і газети, не рахуючи жертв книжками. Таким чином на протязі 1912 р. читальня студентська передплачувала „Раду"—2 примірн. в весняному семестрі і 3 в осіньому; „Діло", „Л. Н. Вістник", „Українську Хату", „Записки Українського Наукового Т-ва у Київі", „Засів", „Сніп", „Украинскую Жизнь".

Біля столу, де виложені видання на недержавних мовах, завше багато студентів. Українські видання читаються добре. А „Діло", як єдина закордонна газета, в читальні користується увагою не тільки українців, а й поляків, латишів, білорусів і навіть росіян, котрі розуміють українську мову.

На столі, де лежать спеціальні видання, є збірник мед. секції Україн. Науков. Товариства у Київі, т. 2, котрий користується великим успіхом серед студентів-українців.

На полиці, вкупі з усякими „справочными изданіями", лежить „Словник" Б. Грінченка. В книгозбірні є твори Винниченка—4 томи, Марка-Вовчка—3 томи, І. Франка—3 томи, М. Левицького—II, Коцюбинського—I, Марковича—I, Стефаника—II томи, Грінченка—2 томи, Квітки—1 т., Шевченка—1 т., збірн. „Вік"—3 т., Рудницького, Єфремова, Грушевського М.—3 т. та инші. Книжки українські, не зважаючи на те, що вони тільки недавно зьявилися в книгозбірні, користувались і користуються великим успіхом. Читаються вони більше, в середньому, ніж книги на російській і инших мовах в відповідних оддїлах (красне письменство, науковий і т. и.). В помешканні читальні вкупі з иншими висить портрет Т. Шевченка, почеплений в день 50 роковин його смерти. Портрет куплено на гроші, зібрані серед студентів-українців. Тепер збірають гроші на портрет М. В. Лисенка. Адміністрація книгозбірні вже дала дозвіл на те, щоб цей портрет було повішено в читальні. Українці-студенти багато праці покладають біля книгозбірні. І тепер, дякуючи всім цим заходам, імя українське в цій школі є більш відоме. Загал студентський почав цікавитися всим, що торкається українства. Цю цікавість вдовольняє „Украинская Жизнь", котра має багато читачів серед студентів. Цей нарис діяльности українців студентів показує, що можна зробити, лишаючись на легальному грунті при досить несприяючих умовах. Наслідки цієї роботи, правда, незначні. Але в багатьох вищих школах у Петербурзі при далеко кращих умовах зовнішніх і цього не має.

П—кий.

ПО УКРАЇНІ

У КИЇВІ.

Київське громадське зібрання „Родина". Сьогодня в зібранни дуже веселий і різноманітний „Вечір ворожби під Андрія".

Вхід для д.д. членів зібрання і учнів—20 к., иншим—40 коп.

Заборона літературної вечірки у зібранню „Родина". На вчорашній вечір у громадському зібранню „Родина" було призначену літературну вечірку, на якій мала одбутися бесіда на тему „Одповідь М. Горького на анкету „Украинской Жизни". Поліція не дозволила бесіди. Заборона мотивується тим, що бесіда торкається політичного питання, а через це не може одбуватися без дозволу п. київського губернатора.

В справі вистави останньої опери М. В. Лисенка. Вистава останньої опери М. В. Лисенка „Nocturno" має одбутися у перших числах декабря в громадському зібранню „Родина".

Справа бувшого редактора „Л.-Н. Вістника". В Київі одержано відомости, що сенат по протесту прокурора київської судової палати, скасував виправдуючий присуд по справі бувшого редактора „Літературно-Наукового Вістника" М. Г. Гехтера, обвинуваченого за надрукування в журналі оповідання Вілінської „Скарб". Сенат постановив посадити М. Г. Гехтера в тюрму на три місяці. Обороняв підсудного жаваний оборонець.

Озимі посіви. По відомостям київської губ. зем. управи озимі посіви на Київщині плохі.

Заборона болгарського марша. В оперетці у театрі Дагмарова поліція не дозволила підчас вистави „Обозрѣнія" виконати марш „Шумі Маріца". Артистові, що загримирувався городським головою, поражено бути у масці.

Позов. Властника кінематографа „Вампиръ" Савченка потягнуто до суду за те, що в кінематографі його продавалися квитки без благодійних марок.

Маріавитський костьол у Київі. Затверджено проект маріавитського костьола у Київі. Під костьол дає землю город. Місцевим маріавитам дано дозвіл збірати на Київщині жертви на будівлю костьолу.

Місцевий оддїл союза рівноправія польських женщин запитав депутата С. О. Іванова, яку позицію займе він, коли в Думі обговорюватиметься справа про урівняння женщин в правах з мужчинами.

Арешт слухачок-фребелічок. В останні дні у Київі арештовано кількох еврейок слухачок фребелівського інститута, які не внесли плати за навчання і через це позбавлені права жити у Київі.

В думі. З поради гласного Н. Ф. Страдомського, київська городська дума постановила скасувати больничні недоїмки з 1891 по 1912 р. на суму 385.000 карб. на спомин про 300-ліття парювання Дому Романових.

Адміністративна кара. З наказу п. київського губернатора посажено на два тижні під арешт К. Григоренка за те, що носив при собі револьвера.

Скасування кари. П. київський губернатор визнав потрібним зняти адміністративну кару з студента університету Василевського, якого приговорено було на тиждень під арешт за участь в сходці 7 ноября.

В т-ві „Наша кооперація". Коли окрема особа або якась інституція (з усеї Росії) має охоту вступити в члени т-ва на вірі „Наша кооперація", то вони повинні звертатися на імя правління т-ва по адресі: „Київ, Володимирська, 28". Після приняття радою т-ва та підпису умови, новий член повинен внести пайові гроші на біжучий рахунок у банк київ. „Спілки інституцій дрібного кредіту" (Вел. Підвальна, 2). Відповідно § 28 тов. умови, на кожний карбованець пайового капиталу приходиться не більше 10 проц. річних дівіденду.

На курсах для агрономів. Сьогодня, 29 ноября, на короткострочних курсах для агрономів і сельських хазяїв в помешканні Педагогичного музею одбудуться такі лекції: од 10 год. рачку до 12 год. С. Л. Франкфурт: „Примѣненіе навознаго и минеральныхъ удобреній въ южномъ Придѣпровскомъ районѣ"; од 8 год. вечора до 10 г. В. В. Колкунов: „Культура хлѣбовъ".

Подготовчі курси. З 1 декабря у Київі почнуть функціонувати курси О. Ф. Плетньової для підготовки осіб, які хочуть держати екзамени при шкільній окрузі на звання домашніх учительок. Програма навчання пристосована до вимог окружних програм. Вчення одбуватиметься від 5 год. до 10 год. вечора. На курси приймають особ, не молодших 15 років. При чому особи, що мають свідоцтва про скінчення 7 класів гімназії або дівочих комерційних шкіл, проходять тільки предмети по вибраній ними спеціальности.

Розслідування зал.-дор. катастрофи. Для розслідування обвалу скелі на новоселецькій лінії південно-зах. зал. дороги на місце виїхав зал.-дор. інспектор Майер. Разом з Майером на ст. Лінчани виїжає комісія, в склад якої входять служащі управління.

На залізниці. В районі 15 участку служби пути лінейний сторож помітив, що якийсь чоловік положив на рельси шматок шпали. При допомозі жандармів невідомого арештовано. На допиті він назвався селянином Стояном і сказав, що шпалу положив з цікавости, чи розбиє поїзд шпалу, чи сам розібється. Селянина посажено в тюрму.

Справа Голубева. Сьогодня у мирового судді 13 участка розбиратиметься справа студента В. Голубева, обвинуваченого за те, що попобив в редакції „Двуглаваго Орла" співробітника „Послѣднихъ Новостей" І. Пугача.

Сніг. Вчора в Київі цілий день ішов невеликий сніг, який наробив слизоти на пішоходах і мостових. Падали люде і коні. Зареєстровано кілька нещасливих пригод, коли прохожі ламали собі руки чи ноги.

ВІСТИ З КРАЮ.

Шкільні справи.

Нові школи. В селі Хотині, радомисльського повіту, одкрито нову 2-хкласову земську школу.

В Оржиці, пирятинського повіту (на Полтавщині), будується школа на два поверхи і незабаром одкриється. Школу будують самі селяне на свої кошти при допомозі повітового земства.

Заборона. Попечитель шкільної округи заборонив, як повідомляє газета „Поділля", вживати на всіх урочистих святах в еврейських, німецьких та инших школах Поділля рідної мови.

Завідуючий Мало-Ржавською земською 2-хкласовою школою, канівського пов., клопочеться про заснування при школі народньої бібліотеки. (*Власн. кор.*).

Міністерство народньої освіти, по проханню бувшого управління по справам земського господарства, найшло можливим асігнувать що-річну допомогу канівському земству на содержування 12 ремісничих шкіл імени Царя Визволителя по 900 карб. на кожну та по 2.400 карб. одночасно на оборудування цих шкіл.

(*Власн. кор.*).

Церковна школа. В м. Матусові, черкаського повіту, пан-отець Костецький почав сварку з сельською громадою за те, що громада не хоче платить жалування учителеві церковно-парафіяльної школи, яке платила поки учитель не мав жалування од казни. Селяне не тільки не заплатили грошей, які з них вимагав пан-отець, а навіть зріклись опалювать і освітлювать школу. Діти перейшли в земську школу,—в церковній школі зосталось всього кілька душ. В школі холодно. Діти мерзнуть.

(*Власн. кор.*).

З життя вчителів.

Селяне села Богданівки, балтського повіту, дуже вороже ставляться до своїх вчителів. Так, недавно пьяні парубки побили на дорозі вчителя. Після учителя була призначена за вчительку панна Г. Та й до неї парубки ставляться не краще. Пьяні парубки приходять вночі до кватирі вчительки, стукають в двері і кричать: „Пусти, а то двері виламаєм". Коли ж вона не пускає, парубки вилазять на горище і погрожують: „Не пускаєш—стелю над тобою розвалим". Учителька мусіла одмовитись бути в цій школі. Таку капость роблять вчителям сини заможних батьків, які нікого не бояться.

Учителі церковно-парафіяльних шкіл кремянецького повіту вже другий місяць сидять без жалування.

(*Власн. кор.*)

Недавно в село Пекарі, канівського повіту, до місцевого учителя церковно-парахвіяльної школи прийшов товариш-учитель з с. Зеленькова Грицько Блощанський. Увечері, як товариші-учителі, а також їхній знайомий—дяк, сіли вечерять, пекарський пан отець Г. привів на кватирю до учителя сельського старосту Петра Пархоменка і, напавшись на Блощанського з доброго-дива, звелів старості арештувать його, „щоб не смів бувать на кватирі в учителя тієї школи, де він, пан-отець, завідуючим". Блощанського взяли з приватної кватирі і замкнули в холодну при сельській росправі. Цими днями мировий посередник 1-го уч. канівського повіту, розглянувши скаргу Блощанського на старосту, залишив її без всяких наслідків. Учитель подає скаргу в Київ.

(*Власн. кор.*).

По земствах.

Подільська губернська земська управа звернулась до повітових агрономів, щоб вони для загально-російської виставки, що одбудеться в Київі, склали опис Поділля про кліматичні умовини та агрономичну допомогу селянам.

Асігновка. Хорольське повітове земство асігнувало на потреби народньої освіти в 1913 році 301.348 карб.

Всякі звістки.

Єврейські справи. В кремянецькому повіті поліція енергійно виселяє з сел крамарів-евреїв, що живуть там менш тридцяти років.

(*Власн. кор.*).

Пошесть. Священик с. Шандри, канівського повіту, звернувся до земської управи з проханням прислать фершала для боротьби з пошестями тифу, дифтеріту та крупу, що дуже лютують у Шандрі.

(*Власн. кор.*).

Хулігани. В прилуцькому повіті по селах шириться хуліганство. Недавно в селі Краслянах три парубки напали на селянина Кушніра, пограбували гроші, поранили ножем. Становище Кушніра тяжке.

Ціни на продукти бжільництва на Поділлі такі: мед-патока—20—34 коп. фунт, в щілниках—17½—30 коп.; віск—56—80 коп. фунт. Найвищі ціни на мед та віск—в Балті, Каменці, Ушиці та Ямполі.

Подарунок. Віце-губернатор волинський п. С. Шереметьев пожертвував на козацькі могили стародавнього напрестольного хреста.

(*Власн. кор.*).

Знахідка. В селі Кривому Розі, херсонського повіту, учні земської школи, повертаючись додому, знайшли патрона, начиненого динамітом. Учні стали розбивать патрона об камінь. Стався вибух. Поранено та обпечено пять учнів. Одному хлопцеві одірвало обидві долоні, вибило зуби та поранило лице.

Арешт. У Вінницю з Катеринослава привели власника фабрики паперової бумаги М. Фінкельштейна. Його обвинувачують за пограбування контори гніванського сахарного заводу.

Розбійники. В стародубському повіті (на Чернігівщині) поліція заарештувала гурток розбійників.

Справа з памятником Т. Г. Шевченкові.

На запросини обєднаного комітету згодилися взяти участь у журі третього міжнародного конкурсу О. І. Левицький і Ф. А. Лизогуб.

Після виборів на Волині.

Минулі вибори до Думи на Волині переконали місцевих „патріотів" в тому, що головна підпора їхньої діяльности—темне селянство з кожним роком усе лівішає й зраджує „доброчинців-союзників". Доля Березовського й Андрійчука—особливо останнього, що опинився по за Думою з ласки свого-ж таки брата—селянина,—невеселі гадки будить в безжурних перед тим головах „патріотів". Та й є чого турбуватися та журитися. Опозиція, що на колишніх виборах навіть не наважувалася виступати з своїми кандидатами, тепер здобула 64 голоси то-б-то до повної перемоги бракувало тільки 15 голосів (усіх виборщиків 158, але два не прибуло). Це там прикріше для „союзників", що більш десятка селян оддали свої голоси опозиції... Цей факт примусив союзників вже тепер, за пьять років, готуватися до виборів у пьяту думу. Завзятя у Почаїві вистачить ще не на один рік. В сам-перед „союзники" подбали, щоб виборчі комітети після виборів не закрилися: ними вони хочуть скористуватися для зьєднання депутатів з народом, тоб то, хочуть примусити своїх обранців співати в Думі тільки по камертону з Почаїва. Комітети ці мають збірати на місцях потрібний для „союзників" матеріал, чи то пак... бажання народу й пересилатимуть його в думу. Істнуватимуть комітети в кожному повітовому місці і матимуть пристановище в народніх домах—заїздах, що їх обовязково на думці мають збудувати союзники, аби захистити правовірних від крамоли, що ніби то шириться по селах через жидівські заїзди.

Але найбільше користи сподіваються собі „патріоти" з Никона, дійсного голови почаївського „союзу". Про це свідчать численні привітання останньому з приводу його обрання за депутата. Правда, про вартість цих привітань можна думати всяко, бо всі вони складені на один копил і без підписів. Цілком окремо стоїть від них привітання від свящ. М. Сендерка, бувшого депутата 3 думи. Ось більш характерні місця з його: „На духовенство тепер покладається надзвичайна відповідальність: воно, мобілізувавши всі свої сили, провело всі вибори: воно вивезло всіх отих Гижицьких, Потоцьких, Балашових, що не мають жадних підстав, аби бути там... Коли ж воно, Боже борони, і там зостанеться в неволі у їх і буде й там хапати з вогню каштани для них, повага до нас загине вкінець. Ще за 3-х виборів реакції проти нас почалася серед народу. Тепер вона набірає страшних розмірів.

Селянин не простить „націоналистам", що вони поховали в державній раді законопроект про волостне земське управління"... „Треба, щоб духовенство, не злучаючись з балашовцями, не тільки стало осторонь від них, але щоб зняло з себе привселюдно всяку відповідальність за майбутні перешкоди П. П. Балашових, Чихачових, Потоцьких та инших... що мають там в державній раді батьків, кузенів та инш... що теж мають звязки"... „Видите,—закінчує шановний депутат,—подкопъ идетъ не отъ рукъ оповиціи, а руками взявшей засиліе партіи, всюду проявляющей самый беззастѣнчивый эгоизмъ и непростительную близорукость". Звичайно, Сендерко не туди вдався з своєю щирою порадою і в Никона для його не знайдеться другої відповіді, як та, що хоча „розумне ваше слово правдою підбите", але цей „кожух не на мене шитий".

Щоб не випустити волиняків з під своєї кормиги, „союзники" наказали депутатам, коли ті прибули до Почаїва перед од'їздом до Петербурга, щоб вони домагалися „великих то багатих милостей" для чорносотенної „Волынской Земли" та „Почаево-валинскаго народнаго кредита". Власне, обовьясок „исходатайствовать для нихъ прочный фундаментъ у правительства" покладено на Никона. Щоб забезпечити собі успіх на виборах і на далі, „союзники"-депутати мають подбати про виділення жидів в окремі курії, про участь у земських виборах духовенства, про зміну законів про міське самоврядування в такому напрямку, щоб воно перейшло в „русскіе" руки; словом, „союзники" заходилися рятувати свою республіку волинську дуже завзято, хоч на їхньому пошматованому прапорі чорним по білому написано: „Поганяй до ями!"

Волиняк.

В наших товариствах.

В полтавському товаристві „Боян".

20-го ноября у помешканні громадської полтавської книгозбірні відбулися чергові загальні збори полтавського т-ва „Боян". Перші збори по забороні говорити українською мовою.

У початку зборів вшановано було вставанням память померлого почесного члена „Бояна" М. В. Лисенка, а також померших членів т-ва: В. В. Макаренка, Н. М. Дробиш та М. Є. Парфьонова. Прочитані були справозданя ради т-ва та контрольної комісії. Між діскусіями у першу чергу виринуло питання, чому рада т-ва досі не скаржилася на заборону провадити загальні збори українською мовою, при чому виявилися де-які цікаві відомости. У т-ві нема ніякого документа про цю заборону. Голові т-ва приносили для підпису „протокол" чина поліції про те, що збори „Бояна" ведуться українською мовою, і на тому протоколі напис поліцмейстера, щоб голова т-ва оповістив членів, що говорити українською мовою на зборах забороняється. Після цього голова т-ва двічі просив поліцмейстера, щоб дали якийсь документ в цій справі, але ніякого документу досі не одержано. Рада т-ва не скаржилася на цю незаконну заборону, бо шукала документа, на який можна оперти свою скаргу. А саме: у 1903 році, у Полтаві, під час посвячення памятника Котляревському, було заборонено читання телеграм та промов українською мовою, міська дума скаржилася на цю заборону, і сенат пояснив, що ця заборона незаконна. Але знайти це пояснення сенату не така проста річ. Шукали у міській управі, у губернатора, в суді, звертались до адвокатів, але дарма, сприятливе для нас пояснення сенату щезло. Тепер вже клопочуться у Петербурзі, у самому сенаті, але поки що „пропавшу грамоту" не знайдено. Тільки і знайшли, що згадку про цей жаданий документ у „Полтавской Земской Газетѣ" за 8 ноября 1906-го року. Згадали також, що недавно в газетах оголошений був законопроект про обовязкове заведення русскої мови по всіх „инородческихъ" т-вах, то ж вже доводить, що вживання русскої мови досі ще не обовязкове.

Прийнято і затверджено справоздання ради т-ва, між иншим підкреслено було, що кожний концерт „Бояна" супроводивсь лекцією, і взагалі, що рада т-ва дбала, щоб виступи т-ва були добрі і з художнього і з наукового боку, і висловлено побажання поспішної праці й на далі в тому ж напрямі. Висловлено було ще бажання про влаштування популярних концертів по загально-доступним цінам, а також семейних вечірок.

Після вибору нових членів вибрано було нове урядування „Бояна". В склад ради увійшли: головою Г. А. Данковський, членами ради: П. П. Макаренко, Г. О. Коваленко, Г. Т. Дмитріева, П. І. Чижевський, В. Н. Андрієвський, К. В. Мощенко, у контрольну комісію обрано: П. Я. Вікторенко, Г. Г. Рогмістрова та д. Горшковського. Нарешті висловлено було бажання вшанувати память незабутнього М. В. Лисенка достойним його памяти концертом, і чистий зиск з того концерту призначати на увіковічення його памяти.

За кордоном.

Тяжке становище монголів.

Монголів починає дуже непокоїти новий режім. Все частіше і частіше чутно там скарги на збільшення податків і безцеремонну конфіскату майна і худоби в заможних монголів на покриття казенних потреб. Повідомляють про те, що багато монголів виселяється з старих гнізд, щоб вдержати в своїх руках своє добро. Багато монголів спішить також спродати худобу, щоб мати можливість зменшити податки, які збірають в них відповідно майнові. Народ вже втеряв надію, що становище його колись покращає, бо Монголія при таких умовах може загинути під тягарем податків.

Віденські настрої.

Віденська преса в останні дні настроєна дуже нервово і настоює на тому, щоб як—найшвидче було упорядковано стосунки Австро-Угорщини з Сербією.

Австро-Сербський конфлікт в 1908 році (анексія Босниї і Герцоговини) обійшовся Австрії 400 милійонів корон. На воєнні заготовлення останніх днів теж вже витрачено великі гроші. „В громадянстві—пишуть віденські газети—назріває переконання, що такому становищу пора покласти кінець. Коли Сербія щиро бажає згоди, то вона може сподіватись, що так само щиро піде на це й австрійський уряд. Але Австрія не може і не хоче залежати від капризу сербського уряду, що викликає конфлікт в надії на поміч держав".

Уряд автономної Албанії.

З італійських джерел, через які головним чином і проходять звістки з Валони—нової столиці самостійної Албанії—надходять такі звістки про організацію уряду в Албанії.

Виявляється, що Ізмаїл-Кемаль-бей призначив себе не тілько президентом, але й міністром закордонних справ. Віцепрезидентом, але без портфеля, призначено монсіньора Бачіоні.

Албанський кабінет має й воєнного міністра в особі відомого арнаутського вояка, Мехмеда-паші Дергала. Єсть вже й міністри почт і телеграфів, хліборобства і торгівлі, финансів, внутрішніх справ і народньої освіти.

Засновано сенат з 18 членів з президентом на чолі, Зейне-беем, арнаутом з Іпека.

Національною міліцією командують головні ватажки останнього албанського повстання—Ісса Болетинац і Різа-бей.

Албанський кабінет міністрів складається з двох католиків, трьох православних і пяти мусульманів. Всі урядові призначення затвердила національна рада і сенат; члени останнього належать до видатніших представників албанських колін, як християн, так і мусульманів. В кабінеті мають своїх представників всі албанські теріторії.

Останні вісти.

(З газет та по телеграфу).

Коло Думи.

ПЕТЕРБУРГ. Одповідатиме на запитання в Думі про зловживання на виборах Харузін, який самостійно керував виборами.

Кажуть, що Коковцев викликав по телефону предсідателя Думи Родзянко і заявив, що Думу буде роспущено, коли в президіум її не буде вибрано націоналістів.

Справа В. Г. Кореленка.

ПЕТЕРБУРГ. В окремому присутстві судової палати з сословними представниками розбиралась справа редактора „Русскаго Богатства" В. Г. Короленка, обвинуваченого по 128 ст. за надрукування в № 2 „Русскаго Богатства" за 1912 рік „Посмертныхъ записокъ старца Федора Кузьмича" Льва Толстого. В цьому вбачено неповагу до Верховної влади. Палата виправдала В. Г. Короленка. Арешт з книги знято. Публіка зробила В. Г. Короленкові овації.

Відгуки денських подій.

ПЕТЕРБУРГ. В Царське Село виїздив Манухін. Кажуть, що докладові про ленські події дано буде ход.

Всякі звістки.

ПЕТЕРБУРГ. А. А. Макарову дозволено виїхати за границю на шість тижнів. Міністр виїздить 10 декабря.

Єсть проект заснувати чотирі середніх лісних школи в архангельській, пермській, орловській і тобольській губерніях.

З саратівської губернії висилано

двох робітників за те, що склали наказ депутатам четвертої Думи про поліпшення життя робітників.

Томському губернаторові асігновано 150.000 карб. на харчову допомогу населенню.

МОСКВА. Шахов пожертвував 10.000 карб. для виплати в школи за вчення курсисток.

З дзвіниці Івана Великого кинулась вниз дівчинка-гімназистка.

В Бахмуті присужено на 5 років у каторгу учителя реальної школи Валема, обвинуваченого за вбивство в театрі гімназистки Герштейн. Душогубство вчинено через ревнощі.

ПЕТЕРБУРГ. Є чутка, що Распутін веде в Петербурзі агітацію проти Саблера. Распутін великий прихильник митрополита Макарія.

Наложено арешт на 484 ч. „Грозы" за статтю „Отецъ Илліодоръ и его гонители".

Війна.

Відгуки з театра війни.

ВІДЕНЬ. Коло Скутарі знову була перестрілка між турками й чорногорцями.

24 ноября під Яніною був жорстокий бій між греками й турками. Греків одбито.

В Сербії велика недостача лікарів, перевязочного матеріялу, теплої одежі і білизни.

Відгуки війни.

ВІДЕНЬ. Гамбургські газети повідомляють, що останніми часами дуже збільшилась еміграція в Америку. Газети пояснюють це тим, що населення боїться европейської війни.

МОСКВА. Чорногорський офіціоз пише: Австрія хоче замінити нам Турцію і взяти нас в рабство. Справа миру чи війни в її руках, але балканські союзники будуть оборонять свою самостійність і волю.

В Австрії.

ВІДЕНЬ. На нараді у імператора Франца Иосифа постановлено не вживати рішучих заходів що до Сербії, поки виясняться результати лондонської конференції.

Газети переказують звістку, що австрійським військовим міністром наставлено генерала Кробатина. Інспектора армії Гетцендорфа наставлено начальником генерального штаба. Ці зміни зробили велике враження на громадянство. В військових сферах тієї думки, що переміщення ці—демонстрація з метою вплинути на сербів. Гетцендорф один з визначніших діячів військової партії наслідника.

Корпуси, які стоять в Львові, Кракові, Катау, Тимишварі і Граці наготовлено до війни. На границі з Росією військо оберігає мости й залізниці. Офицерам не дають одпусків. Населенню роздають маузери.

ЗА КОРДОНОМ.

Всякі звістки.

МОСКВА. Нобелевські премії в цьому році одержали такі особи: по хімії Гріньяр і Стабатье, по медицині Каррель, по фізиці Дален і по літературі Гауптман.

Справа з новим японським кабінетом не налагожується. Маркиз Мацуката, якому доручено було скласти кабінет, одмовився, посилаючись на погане здоровля.

Література, наука, умілість і техніка.

= **Книжка про Т. Шевченка.** У Москві вийшла російською мовою писана книжечка М. Клокового: „Пѣвецъ Украины Т. Г. Шевченко."

= **„Неділя" ч. 45.** *Зміст:* Стефан Чарнецький: Перша вистава русько-народнього театру у Львові.—Д. Лукіянович: Канадійці.—Іван Франко: Дантова друга любов.—В. Степовий: З Катальонської літератури.—Записки.

Ілюстрації: Вачинська в ролі Марусі.—Могила Дениса Січинського в Станиславові.

Після смерти автора опери „Роксоляна", відомого галицько-українського композитора Дениса Січинського, минуло вже два роки, а ще й досі, як видно з фотографії, уміщеної в ч. 45 „Неділі", на його могилі немає памятника. Жертви на цю ціль збірає т-во „Станиславівський Боян".

= **Чешські викладиі на українські теми в 1865—1880 р.р.** Чешське наукове товариство в Празі „Umelecka Beseda", що буде справляти незабаром 50-ліття свого істнування, уладжувало від самого початку свого істнування виклади для познакомлення чешської громади з славянськими справами. Цікаво, що ще 1865 р. між темами викладів находилися також українські справи: так, в 1865 р. Ян Гебавер викладав про Мазепу, в 1867 р. И. Голь про „народні пісні України", в 1873 р. К. Худоба знову про „народні пісні малоруські", в 1874 р. А. Дурдік про Т. Шевчанка, при чім говорив найбільше про Івана Гуса, тому, що Шевченко послав ту поему з гарячою присвятою п. Шафарикові і що наш поет говорив там про „славянську взаїмність". В 1878 р. И. Грудек викладав про Тимка Падуру, а Ян Дуновський про Остапа Вересая. В 1879 р. Халюпа говорив про Володимира Мономаха, князя Київського, а в 1880 р. Ян Груби—про „малоруського письменника Квітку".

= **Переклади з української мови.** В ч. 9 двотижневика „Nowy Ptąd" поміщено в перекладі С. Твердохліба 8 поезій Шевченка; перекладом подано оні поезії: 1) „Ogniska płona", 2) „Przebrzmiała pieśń", 3) „Minęła młodość". 4) „Szczęśliwy, kto ma dom", 5) „Do H. Z. w Ukrainie", 6) „W niewoli ciężko." 7) „Pożegnanie Kos Aralu", 8) „Nad Newą w nocy".

= **Памьяти М. В. Лисенка.** У числі 48 „Русской Музыкальной Газеты" уміщено портрет покійного М. В. Лисенка завтографом і його автобіографію, надіслану покійним композитором до редакції названої газети ще в 1898 році. В автобіографії не знаходимо про покійного композитора ніяких нових данних, які не були б відомі з українських джерел, а особливо з того випуску „корифеїв", де подано біографію М. В. Лисенка. Опріч автобіографії, що займає 5 сторінок великого формату, в цім числі „Р. М. Г." надрукована ще досить докладна замітка про похорон М. В. і про несподівані наслідки, викликані похороном (закриття сінематографів, „демонстрації" орлят то-що).

Театр і музика.

— **Український театр.** Сьогодня в театрі М. К. Садовського справляє свій бенефіс артист М. Вільшанський; йде у перше в театрі д. Садовського пьеса М. Старицького „Талан". Бенефіціант гратиме ролю антрепреньора Котенка; в спектаклі беруть участь: д-ка Ліницька (артистка Лучицька), д. Марьяненко (Квітка), д. Левицький, (репортьор), д. Рибчинський (редактор), д-ки Хуторна, Діброва та инші. Пьесу ставить д. Садовський.

Слідуючий бенефіс оддано артистові д. С. Паньківському, піде пьеса Крашевського „Каштелянський мед".

Готується до вистави оп. Січинського „Бранка Роксоляна" з д-ю Литвиненко в заглавній партії.

— **Городський театр.** Сьогодня йде оп. „Борисъ Годуновъ". Нова оп. „Лукреція" піде на тім тижні; після неї слідуюча новинка—оп. „Дни нашей жизни". Відновлено також буде деякі опери Вагнера.

— **Театр „Соловцовъ".** Сьогодня третя вистава пьеси Гофмансталя—„Каждый человѣкъ таковъ". Незабаром в бенефіс режісьора Красова піде нова пьеса Сологуба—„Заложники жизни".

Завтра бенефіс артиста С. Кузнецова, йде трагедія гр. Олексія Толстого „Царь Ѳеодоръ Іоанновичъ" з участю найкращих сил труппи.

— **Памьяти П. П. Сокальського.** 26 листопаду в Москві з ініціативи московської музично-етнографичної комісії при допомозі етнографичного оддїлу імператорського „общ-ва любителей естествознанія, антропологіи и этнографіи" в залі синодальної школи відбулося публичне засідання, присвячене памьяти П. П. Сокальського з приводу 25-літніх роковин його смерти.

На засіданні були доклади і музикальні ілюстрації з творів П. Сокальського, що характеризували небіжчика як ученого, громадського діяча, музикального критика і композитора.

В московських газетах з приводу цього засідання присвячено було П. Сокальському де-кілька дрібних замісток, що згадували про опери небіжчика („Мазепа", „Тарасъ-Бульба" або инакше „Осада Дубна", „Майську Ніч") збірники українських і білоруських пісень, гармонізованих Сокальським, та велику теоретичну розвідку небіжчика про великоруську й українську народню пісню.

ДОПИСИ.

(*Од власних кореспондентів*).

М. ВОРОНЬКОВ, переяславського пов. (на Полтавщині). В 255 ч. „Ради" було надруковано про мудру постанову переяславських земських зборів. Збори ці постановили клопотатись перед губернською управою не висилать книжок українською мовою, бо вони, мовляв, незрозумілі селянам. Постанова ця прямо неймовірна. На цих же зборах напевне були гласні, які і сами є членами сельсько-господарських товариств, як наприклад і від нашого Воронькова. І ці людці не поклопотались довідатися про те, які книжки з більшою охотою читають селяне. При Воронківському сельсько-господарському т-ві є бібліотека, складена з книжок московською і тією мовляв „галіційською" мовою. І от з першого января до цього часу членами прочитано перших всього три книжки, а „галіційських" 76. Та селяне й сами кажуть, що як би було побільше книжок нашою мовою, а не тією „панською", як вони звуть московську мову, то й охота була б і читать, а то „панської" книжки ні як не второпаєш.

—

КАТЕРИНОДАР (на Кубані). *Вечір памяти М. В. Лисенка.* Українська труппа д. Суходольського, що зараз гостює в Катеринодарі, впорядила 23 с. м. вечір памяти М. В. Лисенка.

Про вечір було оповіщено жалобними афішами з потретом небіжчика. Вечір одбувся в „Сѣверномъ театрѣ", де дає вистави труппа.

Програма вечора складалася з трьох частин.

В першій—реферат про М. В. Лисенка, прочитаний українською мовою артистом труппи д. Зінегіним. Автор реферату докладно переказав біографію М. В-ча і в загальних рисах охарактеризував діяльність його, як українського музики-велетня, як громадського діяча і як людину. Зложений коротко, реферат намалював дорогу незабутню постать батька української музики.

Другу частину вечора зайняла вистава „Натальки Полтавки" (муз. Лисенка), відіграна кращими силами труппи.

В третій частині публіка тішилася співами з композицій Лисенка.

Гарно проспівав хор „Заповіт", „Туман хвилями лягає", жалібний марш" і инше.

Сольні співи вдалися д-кам Волошиній та Гриценко, які мають не аби які співочі здібности.

Під час співу „Заповіту" частина глядачів встала, але решта, що, очевидно, не звикла до такого вияву пошани, підняла лемінт і при допомові поліції примусила всих слухати „Заповіт" сидя.

Влагалі-ж вечір можна визнати досить вдалим.

Памьяти М. В. Лисенка було присвячено кільки теплих рядків в місцевих часописях: „Кубанскій Край" та „Кубанскій Курьеръ".

Листування редакції.

Харьків, д-ві Білецькому. Вам було спинено, бо передплати ставало тільки до 1 ноября.

Передплатн. № 5143. Можете достати і в 1913 році.

Передплатн. № 5629. Одержали. Видрукуємо, як буде не так завізно.

Леоден, д-ві М. Черкаському. Адреси того д-я не знаємо. Розуміється маєте праве роспоряжатися з тим добром, як визнаєте зручнішим.

Справочний оддїл.

Календарні відомості. Четверг, 29-го ноября. Піст—Пилипівка.

Мч. Парамона і з ним 370—ти; прп. Нектарія печерського, Акакія синайськ., єп. смч. Авива.

Сх. сон. 7 г. 50 хв., зах. сон. 3 г. 56 хв

Редактор В. Яновський.

Видавець Є. Чикаленко.

Оповістки.

КВАТИРИ

Готель „Україна" віддає в найм КІМНАТИ по міс. на добу недорого. Бульв.-Кудр., 34

ПРАЦЯ

КОБЗИ (Бандури) за пів ціни. Довбані,—на 12 бас. Даю уроки. Можу на виїзд. Бандурист Потапенко. Верхній Вал, № 32. 7-669-6

ВСЯКІ

У Херсоні

книжно-газетний кіоск **„Початок"**, (Рішельєвська вул., почт. ящ. № 444). Приймає передплату на **„Раду"** по цінах редакції з виплатою на літ що-місячним.

Там же всі новини української літератури.

!!! Громкое дѣло !!!

Вы слыхали, разбиралось
Дѣло громкое въ судѣ,
Зима страшно обижалась
И была права вполнѣ
Магазинъ, жалѣлась, „СЛАВА"
Мою силу погубилъ,
Дѣтямъ я теперь забава—
Онъ ихъ въ шубы нарядилъ.
Ходятъ будто среди мая
И смѣются надо-мной
Даже вьюга моя злая
Въ прахъ разбита дѣтворой.

Бажаючи дати змогу покупцям придбати з доброго краму модні дамські та дитячі пальта, не витрачаючи разом всеї суми, що крам коштує, ми допускаємо широку розстрочку плати. Од 1 карб. на тиждень.

„Слава" ХРЕЩАТИК № 58, — — проти — — Бесарабки. 100-422-24

В НОВОЧЕРКАСЬКОМУ

„Рада продається в роздріб в книгарні Цимонева на Плотовському проспекті.

До 2-го Декабря

куплю 7-й „десяток" М. Лисенка

Адресу прошу лишити в конторі „РАДИ". 3-701-1

Хто бажає купити

дійсно першокласний грамофон або пластинки по доступній ціні хай вдається в наш склад.

Ми продаємо 2000 грамофонів і

50,000 пластинок по фабричних цінах

Грамофони!

Вісімнадцяти р.	10 р. 75 к.
Двадцятипьяти р.	15 р. 75 к.
Сорока „	23 р. —
Шестидесяти „	33 р. —
Вісьмидесяти „	48 р. —
Сторубльові „	58 р. —
Стопьятидесяти	90 р. —

ПЛАСТИНКИ! Сірена, Стела —75 коп. Бека-Гігант, Одеон-Гігант — 80 к. Зонофон, Поляфон 90 к. Акц. Т-ва грамофонів 1 р. 25 к. Фонотіпія од 1 р. 95 коп. Сапфірні які грають без голок од 1 руб.

Допускається широка розстрочка виплати без нарахованя.

ТОРГОВИЙ ДІМ

„ПОЛЯКИНЪ и С-вья"

52 Хрещатик 52 (червоні вивіски)
Оддїли: в Одесі, Харькові, і Херсоні.

ПОДПИСКА на 1913 годъ на ежемѣсячный литературно-историческій журналъ

Вѣстникъ иностранной литературы

XXIII годъ изд.

12 книгъ журнала, въ которыя войдутъ: 12 шедевр. новѣйш. иностр. беллетраст. 4 сборника „Миніатюры и Юмористика", содерж. до 100 новелъ, юморесокъ и пр. 2 безплатныхъ приложенія; „Фіамтта", БОКАЧЧІО, автора „Декамерона". „Лазарь-Поводырь" испанск. сатирич. романъ XVI вѣка. 12 отд. кн. полнаго собранія сочиненій ОКТАВА МИРБО.

Для годовыхъ подписчиковъ съ приплатой одного рубля специально отдѣл. приложеніе ТАЙНЫ ДУХОВНАГО МІРА, руководство по сокровеннымъ тайнамъ мірозданія, жизни и смерти, научно провѣренные факты изъ области спиритизма, оккультизма, іогизма и др. тайныхъ наукъ.

Подписная плата въ годъ 6 р., съ пер. и дост. 6 р. 50 к.

Контора редакціи: С.-Петербургъ, Вознесенскій, 34 Требуйте безплатно подробную программу.

Будильникъ *49-й годъ изданія.*

Журналъ прогрессивный, юмористическій, сатирическій и, вообще, очень хорошій, „Будильникъ" безповоротно рѣшилъ открыть подписку на 1913-й годъ на совершенно новыхъ основаніяхъ:

1. Подписка принимается отъ всѣхъ желающихъ безъ различія пола, партій и цвѣта волосъ. 2. Женщинамъ при подпискѣ отдается предпочтеніе передъ мужчинами, а мужчинамъ—передъ женщинами. 3. Подписка принимается: отъ годовыхъ подписчиковъ—на годъ, отъ полугодовыхъ—на пол-года. 4. Подписчики-брюнеты получатъ за годъ: пятьдесятъ два номера „БУДИЛЬНИКА" съ многокрасочными рисунками выдающихся русскихъ и иностранныхъ каррикатуристовъ и съ текстомъ лучшихъ юмористовъ,—прозаиковъ и поэтовъ. То-же самое получатъ и подписчики блондины. Годовые подписчики всѣхъ цвѣтовъ и оттѣнковъ, доплатившіе ПРИ ПОДПИСКѢ всего 1 р., получатъ роскошную цѣнную премію

„Сокровища Русской Живописи"

великолѣпно изданный альбомъ-фоліантъ, содержащій болѣе двухъ сотъ копій съ картинъ лучшихъ русскихъ художниковъ. Альбомъ отпечатанъ на слоновой бумагѣ. 5. Только по исключительному своему безкорыстію „БУДИЛЬНИКЪ" взимаетъ: Въ МОСКВѢ: 1 годъ—8 рублей. 1/2 года—4 р. 50 к. 3 мѣс.—2 р. 50 к. ВНѢ МОСКВЫ 1 годъ—9 рублей. 1/2 года—5 руб. 3 мѣс.—3 рубля. ВНѢ РОССІИ: 1 г.—12 рублей. 1/2 года—7 рублей. 3 мѣс.—4 рубля.

6. Премію получатъ лишь годовые подписчики, доплатившіе при подпискѣ 1 рубль. Адресъ „БУДИЛЬНИКА"—Москва, Леонтьевскій переулокъ, 12, конечно всѣмъ извѣстенъ. Подписка принимается какъ въ конторѣ „БУДИЛЬНИКА", такъ и во всѣхъ книжныхъ магазинахъ. Изъ всего вышеизложеннаго слѣдуетъ: Спѣшите подписаться на „БУДИЛЬНИКЪ", ибо не слѣдуетъ откладывать на завтра того, что можно сдѣлать сегодня. „БУДИЛЬНИКЪ"

Открыта подписка на 1913 годъ

На общественно-педагогическій и литературный журналъ

„УЧИТЕЛЬСКІЙ ВѢСТНИКЪ".

— — — — 6-й ГОДЪ ИЗДАНІЯ. — — — —

Подписной годъ съ 1 января.

Журналъ выходитъ ежемѣсячно, кромѣ двухъ лѣтнихъ мѣсяцевъ (іюнь—іюль).

Задача журнала—освѣтить всѣ нужды учащихъ и дать возможность имъ самимъ заявить о нихъ. Программа журнала: 1) Руководящія и оригинальныя статьи по вопросамъ воспитанія, школьнаго и внѣшкольнаго образованія, методика преподаванія, педагогической психологіи и постановки школьнаго дѣла. 2) Основные вопросы учительства, въ правомъ, духовномъ и матеріальномъ отношеніи. 3) Хроника школьной жизни—мѣстной и общей. 4) Дѣятельность государственныхъ и общественныхъ учрежденій по народному образованію. 5) Изъ жизни учительскихъ обществъ взаимопомощи. 6) Корреспонденціи и письма въ редакцію и отвѣты на нихъ читателямъ. 7) Обзоръ педагогическихъ журналовъ. 8) Критика и библіографія. 9) Книги поступившія въ редакцію. 10) Объявленія.

Размѣръ журнала значительно увеличенъ и редакціей привлечены къ участію въ немъ лучшія литературныя силы учительскаго міра какъ мѣстнаго края, такъ и другихъ городовъ.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА. (10 №№ въ годъ). 1) Для членовъ Оренбургскаго учительскаго Общества взаимопомощи 50 коп. въ годъ. 2) Для остальныхъ 2 рубля.

Редакторъ И. М. Расторгуевъ.

Издатель—„Оренбургское Учительское Общество взаимопомощи".

Подписка принимается: въ редакціи журнала—г. Оренбургъ, Извозчичья ул. д. Расторгуева

Если Вы за небольшія деньги хотите имѣть

для себя или Вашихъ дѣтей много хорошихъ книгъ, дающихъ возможность пополнять образованіе и способствовать саморазвитію, знакомящихъ со всѣми новинками науки, литературы и современной цивилизаціи, дающихъ серьезныя и полезныя на практикѣ свѣдѣнія; если Вы хотите знать все, чѣмъ интересуется міръ, правду о русской жизни и политикѣ, то выпишите извѣстный, всегда выполняющій свои обязательства (издается одиннадцатый годъ) журналъ

(Редакторъ-издатель А. В. Битнеръ)

Вѣстникъ Знанія

8 р. безъ перес. 9 р. съ перес. въ годъ

Въ 1913 году подписчики „Вѣстн. Знанія" получаютъ: еженедѣльной иллюстрир. газеты-журнала **52 №№ Недѣля** „Вѣстн. Знанія", знакомящей со всѣмъ совершающимся на свѣтѣ (политика, міровыя событія, новости литературы) и освѣщающей народныя нужды. Главная задача „Недѣли" — не скрывать правды отъ народа. Въ „Недѣлѣ" даются подписч. безплатно юридическ., образовательн. и др. совѣты. (Можно „Недѣлю" выписывать и отдѣльно отъ „В. Зн." Цѣна въ годъ 3 р., четверть года 75 к.).

12 книгъ „Вѣстн. Зн.", ежемѣсячнаго иллюстрированнаго журнала, въ общедоступной формѣ знакомящаго съ прогрессомъ человѣчества.

Отдѣлы: естественно-научный, историко-географич., соціально-экономич., философіи, математики, психологіи, педагогическій, литературно-художеств. (съ отдѣльными цвѣтными картинами), критическій, сельско-хозяйств., новыхъ изобрѣтеній, юридич., медицинскій, познанія Россіи, популярно-научный, одинаково интересный взрослымъ и дѣтямъ старшаго возраста. Сотрудники журнала и приложеній — профессора и извѣстные литераторы—дѣлаютъ „Вѣстн. Знанія" единственнымъ дѣйствительно научнымъ, но популярнымъ журналомъ.

Въ приложеніяхъ къ „Вѣстнику Знанія" дается цѣлая библіотека по всѣмъ отраслямъ знанія: 1) „ДЕСЯТЬ ЛѢТЪ КУЛЬТУРНОЙ РАБОТЫ". Альбомъ портретовъ и картинъ, виды и проч. съ описаніемъ. (Это приложеніе получатъ только подписавшіеся не позже января). 2) ИЛЛЮСТРИРОВ. ИСТОРІЯ УКРАИНЫ, проф. Грушевскаго, въ 4-хъ выпускахъ. 3) ЛЕКЦІИ по ЕСТЕСТВОЗНАНІЮ и ФИЛОСОФІИ, проф. Геккеля. 4) ОБЩЕСТВЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКІЕ ИДЕАЛЫ НАШЕГО ВРЕМЕНИ, проф. М. И. Туганъ-Барановскаго. 5) ГИГІЕНА ДУХА. Физіологія мозга. Гигіена ребенка, мужчины, женщины. Половой вопросъ и пр., проф. Клестона съ дополнен. проф. Фореля, въ 2-хъ выпускахъ. 6) ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ ФИЗИКА, проф. Бернштейна. 7) ПСИХОЛОГІЯ и УЧИТЕЛЬ, д-ра Мюнстерберга изд. др. 8) СОЧИНЕНІЯ ЛОПЕ-ДЕ-ВЕГА: „Доротея", „Любовь и честь". 9) КАВКАЗСКІЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ АЛЬМАНАХЪ. 10) ЛАТЫШСКІЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ АЛЬМАНАХЪ.

Сверхъ того подписчики, въ зависимости отъ избраннаго ими абонем. (при подп. указывать № абонем.), получатъ слѣд. капитальныя сочиненія:

1-й абонементъ: 12 вып. иллюстр. біографич. библіотеки **ВЕЛИКІЕ ЛЮДИ,** жизнеописанія знамен. людей всѣхъ временъ и народовъ, со статьями по экономикѣ, политикѣ и пр. проф. М. Ковалевскаго, проф. Туганъ-Барановскаго и др. Много рисунковъ и отдѣльныхъ цвѣтныхъ картинъ.

Сочиненія Ч. ДАРВИНА: Кругосвѣтное путешествіе на кораблѣ Бигль.—Въ 4 выпускахъ, съ рисунками.

2-й абонементъ: въ 16 выпуск. **МІРОВАЯ ЛИТЕРАТУРА.** Литер. китайцевъ, японцевъ, египтянъ, индусовъ, персовъ, евреевъ, арабовъ, грековъ, римлянъ, кельтовъ, германцевъ, возрожденія Италіи, Англіи, Франціи, Испаніи и др. Литература славянъ: чеховъ, поляковъ, русскихъ, болгаръ и др. Роскошн. изд. со мног. рисунк. и около 60 отдѣльныхъ картинъ и хромотипій.

3-й абонементъ: въ 16 выпускахъ **КНИГА ПРИРОДЫ** и ЧЕЛОВѢЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ. Солидн. трудъ въ 9 частяхъ: ч. I и II. Пространство и время, бар. Швейгеръ-Лерхенфельда; ч. III. Мельница жизни, проф. Оствальда; ч. IV. Колыбель жизни, проф. Шенихена; ч. V. Обитаемые міры, проф. Мейера; ч. VI—IX. Психологич. эволюція человѣчества, проф. Вундта. Роскошн. изд., около 600 рис. и 60 отд. картинъ и хромотипій. (Въ книжн. маг. б. ст. 15 руб.).

4-й абонементъ: 12 выпусковъ **СВОДЪ ЗАКОНОВЪ.** 4 вып. ПРАКТИЧЕСКОЙ ЭНЦИКЛОПЕДІИ (руководство по ремесламъ, хозяйству, домоводству, полезные рецепты и пр.). Въ 1913 г. въ этомъ изд. будетъ дана книга **ПРАВА РУССКАГО ГРАЖДАНИНА,** какъ ихъ опредѣлять, какъ ихъ осуществлять, какъ ихъ отстаивать. Съ образц. прошен. и пр. Сост. прис. пов. П. А. Брюнеллн.

5-й абонементъ: въ 16 выпускахъ ИЛЛЮСТРИРОВАННАЯ **ИСТОРІЯ РЕЛИГІЙ** съ древнѣйшихъ прем. до нашихъ дней, проф. Шантепи-де-ля-Сосей. Роскошное изданіе, около 600 рис. и 60 отдѣльныхъ картинъ и хромотипій. (2 большихъ тома).

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА на „Вѣстн. Знанія" съ газ. „Недѣля" и всѣми прилож. въ годъ 8 руб., съ перес. 9 руб., за границу (черезъ загран. почтамты) 12 руб. При подпискѣ на „В. Зн." со всѣми прилож. и „Недѣлей" допускается разсрочка: при подпискѣ 3 р., 10 марта, 10 іюня и 10 сент. по 2 руб.

ПРЕМІЯ: Вносящіе всѣ деньги до января имѣютъ право на премію книг. на 2 р. (по особ. каталоги), уплачивая лишь за перес.

Адресъ: С.-Петербургъ, Невскій пр., 40, Контора „ВѢСТНИКА ЗНАНІЯ".

Друкарня 1-ої Київської Артілі Друкарської Справи. Трьохсвятительська 5. Телеф. 1069.